

Grigory Dudarev – Sergey Boltramovich – Pavel Filippov – Hannu Hernesniemi
Advantage Northwest Russia - A New Growth Centre of Europe?
ETLA Sarja B206

Suomi hyötty Venäjä-ilmioistä

Venäjä-ilmio on merkittävä mahdollisuus suomalaiselle teollisuudelle. Kun yritykset sijoittavat tuotantoa Venäjälle, teknologian vienti lisääntyy kasvavien investointien myötä. Seuraava vaihe on suomalaisten pienten ja keskisuurten alihankintayritysten sijoittuminen Venäjälle ja rajan ylittävät teollisuuden verkostot.

Suomesta Uralille ulottuvalla Luoteis-Venäjällä on runsaat raaka-ainevarat ja edullista, koulutettua työvoimaa sekä pääsy Venäjän nopeasti kasvaville markkinoille. Alueen merkittävimmät klusterit ovat energiaklusteri, metallien jalostus, metsäklusteri ja informaatio- ja viestintäklusterin liiketoiminnat. Näiden alojen suomalaisyritykset ovat kehittyneitä ja niillä on hallussaan kansainväliset markkinointiverkot sekä osaamista ja runsas teknologian tuotanto.

Luoteis-Venäjän kehitysmahdollisuuksia on kartoitettu laajassa suomalais-venäläisessä tutkimusprojektissa. Kolme vuotta kestäneen hankkeen toteuttivat ETLA ja pietarilainen tutkimus- ja konsulttiyhtiö Solid Invest, jonka tutkijat tulivat johtavista pietarilaisista yliopistoista. Moskovasta yhteyksiä luoneena partnerina oli tutkimuksen aloitteentekijä Centre for Strategic Research, joka tekee ja teettää eri ministeriöille strategiaselvityksiä. Hankkeen rahoitti Sitra yhdessä KTM:n ja 20 johtavan suomalaisyrityksen kanssa.

Venäjän talous kasvaa kuudetta vuotta EU-maihin verrattuna kolminkertaisella nopeudella. Vuosina 1999 – 2003 Venäjän kansatuotteen keskimääräinen kasvuvauhti oli 6,1 prosenttia kun EU kasvoi 2 prosentin ja Suomi 3 prosentin vuosivauhtia. Luoteis-Venäjän kasvuvauhti vastaa koko Venäjän kasvua. Tulevaisuudessa Luoteis-Venäjän kasvumahdollisuuksia parantaa sen logistisesti edullinen sijainti Euroopan ja Venäjän keskeisten markkinoiden välissä.

Luoteis-Venäjä rajoittuu lännessä Norjaan, Suomeen ja Baltian maihin. Idässä rajan muodostaa teollistunut Uralin alue ja etelässä ostovoimainen Keski-Venäjä, jonka keskus on Moskova. Luoteis-Venäjän pinta-ala on Suomeen verrattuna viisinkertainen ja alueella asuu 14,7 miljoonaa ihmistä.

Talouden selkärankana energia, metsät, metallit

Luoteis-Venäjän lupaavin klusteri on energiaklusteri. Komi, Nenetsia ja läheiset Jamalo-Nenetsian ja Hanti-Mantsin alueet tuottavat öljyä, kaasua ja hiiltä. Barentsin ja Karan merellä ovat Venäjän suurimmat hyödyntämättömät kaasuvarannot. Oman tuotannon voimakkaan kasvun ja kauttakuljetusten takia Itämeren kuljetukset kasvavat huomattavasti nykyisestä. Uusi putkilinja Murmanskiin vähentäisi ekologisia riskejä ja avaisi kuljetusväylän Yhdysvaltain markkinoille. Sähkön ja lämmön tuotannon kehittyminen vaatisi monopolien ja hallinnollisen hintajärjestelmien purkamista. Kansainvälisten yhtiöiden voimin alaa voitaisiin kehittää.

Metsäklusteri on kasvamassa alueen toiseksi suurimmaksi klusteriksi ohi metallien jalostuksen. Luoteis-Venäjän metsävarat ovat noin nelinkertaiset Suomeen nähden mutta hakkuut vain 60 prosenttia Suomen hakkuista. Niistäkin merkittävä osa tuodaan Suomeen.

Tällä hetkellä teollisuus valmistaa alhaisen jalostusasteen tuotteita. Ulkomaiseen omistukseen siirtyneet Svetogorskin eli Enson tehtaat (International Paper) ja Syktyvkarin sellu- ja paperitehdas (Neusidler) ovat avanneet uuden kehitysvaiheen. Ne tuottavat kaksistaan valtaosan Venäjällä käytetystä kopiopaperista ja ovat suuntautuneet voimakkaasti vientiin.

Metsäteollisuutta kehittämällä voidaan tasaisesti kasvattaa elintasoja koko Luoteis-Venäjällä. Tämä vaatii kuitenkin pitkäaikaisia investointeja metsänhoitoon, puuhoitoon, infrastruktuuriin, teknologiaan ja ympäristöystävällisyyteen. Yhden tehtaan paikkakunnat ovat hyvin riippuvaisia tehtaasta, mikä vaikeuttaa tuotannon rationalisointia. Toinen merkittävä ongelma on riittävän pitkäaikaisten hakkuuoikeuksien saanti. Ongelmaa yritetään poistaa käsiteltävänä olevalla uudella metsälailalla.

Metallien jalostus on Luoteis-Venäjällä perustunut Kuolan ja Karjalan malmikaivoksiin ja Komin hiilivaroihin. Värimetalleja jalostetaan Muurmanskin alueella ja Pietarissa. Värimetallijätti Norilsk Nikkel on suurin toimija. Rautaa ja terästä jalostaa Vologdan alueella Severstal, joka on koko Luoteis-Venäjän suurin yritys. Lupaavin metallien jalostuksen alue on kuitenkin alumiinien tuotanto, johon Luoteis-Venäjällä on myös raaka-aineita ja halpaa energiaa.

Sosialismin romahdus mullisti metallien jalostuksen. Kotimaan markkinat romahtivat ja teollisuuden oli suuntauduttava vientiin ja keskittyttävä tuottamaan perustuotteita, missä se onnistuikin hyvin. Nyt kotimarkkinakysyntä on teollisuuden elpymisen ansiosta nousussa. Metallinjalostuksen ongelmia ovat kaivosten kasvavat tuotantokustannukset. Kaivokset, rikastamot ja masuunit ovat myös pahoja saastuttajia länsimaisiin laitoksiin verrattuna.

Informaatio- ja kommunikaatioliiketoiminta edustaa uusia liiketoiminta-alueita. Klusteri on keskittynyt Pietariin. Matkapuhelinliikenteessä North-West GSM on Venäjän pioneeri, nyt osa valtakunnallisesti toimivaa Megafonia. Matkapuhelimia myydään Venäjällä tällä hetkellä 6,5 miljoonaa kappaletta vuodessa, mutta omaa tuotantoa ei ole.

Toinen tieto- ja viestintäklusterin kasvualue on ohjelmistoliiketoiminta. Alalla on mahdollista toistaa Intian tai Israelin kaltainen kehitystie, joka perustuu vahvaan yliopistokoulutukseen ja yrittäjyyteen. Venäjän ohjelmistoliiketoiminnan kolme keskusta ovat Moskova, Pietari ja Novosibirsk, joista Pietari on vientisuuntautunein.

Neuvostoliiton elektroniikkateollisuuden keskus oli Pietari lähialueineen. Tieto- ja viestintäteknologian jäteistä on jäljellä vain kuoret, mutta niiden sisältä on virinnyt kapeiden tuotealueiden valmistajia. Uudeksi merkittäväksi valmistuksen muodoksi sopisi sopimusvalmistus, joka tarvitsi kuitenkin tuekseen uusien yritysten muodostaman alihankintaverkoston. Samanaikaisesti komponenttien tuonti- ja vientitullauksen säännöksiä olisi väljennettävä.

Venäjä tarvitsee teollisuuspolitiikkaa

Projektin aikana kävi selvästi esille, että Venäjän teollisuudesta puuttuu lähes kokonaan toimialoittainen ja eri politiikka-alueiden ohjaus ja kehitystoiminta. Tähän mennessä

keskushallinto on keskittynyt uudistuksiin, jotka tehostavat yleisesti markkinoiden toimintaa. Samanaikaisesti monilla aloilla kuten energiantuotannossa, kuljetuksissa ja kiinteän verkon puhelinliikenteessä on säilytetty vanhat monopolit.

Pääomavaltaisen yritystoiminnan kuten metsäteollisuuden, metallienjalostuksen ja energiantuotannon investointeja hankaloittaa korkea 2,2 %:n varallisuusvero. Tämä valtion asettama ”ylimääräinen” tuottovaatimus on liian korkea. Se on kuitenkin kehittänyt leasing-rahoitusta, koska sillä hankitut pääomahyödykkeet ovat verosta vapaita.

Venäjän valtio pyrkii turvaamaan omat tulonsa pitämällä vielä valtion monopoleina monia keskeisiä aloja kuten rautatiekuljetukset, kaasuntuotanto, öljyn putkikuljetukset ja lankaverkon puhelinliikenne. Jos nämä alat avattaisiin kilpailulle, seurauksena olisi huomattava investointiaalto ja taloudellinen kasvu. Hallinnolliset hinnat olisi samalla vapautettava esimerkiksi kaasu- ja sähkömarkkinoilla. Tämän suuntaisia uudistuksia hallitus toteuttaakin, mutta suhteellisen hitaasti.

Venäjän teollisuudelle luonteenomainen piirre on suuryritysvaltaisuus ja pienen sekä keskisuurten yritysten puuttuminen. Niitä ei synnytetty sosialismin aikana, eikä niitä ole kuluneen runsaan kymmenen vuoden aikana syntynyt teollisuuteen samalla tavalla kuin kauppaan ja palveluihin. Tämä aiheuttaa ongelmia esimerkiksi isoille ulkomaalaisille investoinneille, koska alihankintaverkoston luominen on hyvin työlästä. Venäläisten tehtaiden on myös vaikeaa ulkoistaa toimintojaan, kun ei ole kenelle ulkoistaa. Venäjä tarvitsee PK-yrityspolitiikkaa.

Toinen rakenteellinen ongelma on T&K-politiikan puute ja T&K-toiminnan vähyys yrityksissä. Sosialismin aikana uudet tuotteet ja tuotantomenetelmät kehitettiin ja tarvittava tutkimus tehtiin tutkimusinstituuteissa ja yritykset olivat tuotantoyksiköitä. Nyt tutkimusinstituutit ovat vaikeuksissa, eivätkä yritykset ole vielä kehittäneet omaa T&K-toimintaa. Uuden teknologian kehittämiseen ja käyttöön ottamiseen ei ole riskirahoitusjärjestelmää.

Tärkeintä olisi kuitenkin saada investoinnit käynnistymään. Valtion ja alueiden olisi aika sijoittaa lupaavien teollisuuspaikkakuntien, kuljetusväylien ja tietoliikenteen infrastruktuuriin. Samalla olisi toteutettava päätöksiä, joilla investointien kustannuksia ja riskejä alennetaan. Nykyisiä investointioaloja kuvaa se, että ulkomaiset investoinnit henkeä kohti ovat Venäjällä huomattavasti alhaisemmat kuin muissa Itä-Euroopan maissa. Raaka-aineiden, edullisten tuotantokustannusten ja nopeasti kasvavien kotimarkkinoiden ansiosta mahdollisuudet saada investointeja olisivat kuitenkin kohtuulliset. Ulkomaalaisia investointeja tarvitaan, koska niiden avulla saadaan uusia tuotteita ja teknologiaa, osaamista yrityksen hallintoon, rahoitukseen ja markkinointiin sekä valmiita markkinointikanavia kansainvälisille markkinoille.

Lisätiedot:

Grigory Dudarev, Solid Invest, matkapuhelin 050-4654085
Sergey Boltramovich, Solid Invest, puhelin +7-812-118 62 34
Pavel Filippov, Solid Invest, puhelin +7-812-118 62 34
Hannu Hernesniemi, Etlatieto Oy, matkapuhelin 050-5741801